

भाषिक कौशल्याच्या विकासातून आपोआपच विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तीमत्त्वाचा विकास घडत असतो. व्यावहारीक जीवनामध्ये भाषिक कौशल्ये नेहमीच साथ देतात. लेखन, वाचन, भाषाण व श्रवण ही भाषा-कौशल्ये विद्यार्थ्यांनी आत्मसात करताना -

- 1) How to say a plain thing in a plain way.
- 2) How to hear a plain thing in a plain way.
- 3) How to read a plain thing in a plain way.
- 4) How to write a plain thing in a plain way.⁴

मराठी अध्यापकांनी प्रथम या पध्दतीने त्यांना मार्गदर्शन केले पाहिजे.

आधारसामग्रीचे संकलन :

मराठी अध्यापकास आवश्यक ती भाषाकौशल्ये यावर आधारीत १६ अध्ययन-अध्यापन कृतींचा दुस-या टप्प्यातील प्रश्नावलीमध्ये व तिस-या टप्प्यातील प्रश्नावलीमध्ये दोन प्रश्नांचा समावेश केलेला होता. मराठी अध्यापकास आवश्यक गुणा-या आधारसामग्रीबरोबरच प्राध्यापकांच्याकडून भाषाकौशल्याची आधार-सामग्री एकत्रित झाली. भाषाकौशल्याची एकजिन्सी आधारसामग्री होण्याच्या दृष्टीने गुण-आधारसामग्री अलग केली.

आधारसामग्रीचे संस्करण :

मराठी अध्यापकास आवश्यक त्या भाषाकौशल्याची आधारसामग्री सैक्तीकरणान्यादृष्टीने तपासून घेतली. आधारसामग्री अपूर्ण असल्यास सैक्ती-करणामध्ये अडथळा निर्माण होतो. या दृष्टीने आधारसामग्रीचे संस्करण करून घेतले. आधारसामग्रीची तपासणी झाल्यामुळे तिची गुणवत्ता ही आपोआपच वाढली.⁴

संकेतीकरणासाठी निश्चित केलेले संकेत :

संकेतीकरणासाठी फक्त अंक संकेत (Numerical Codes) निश्चित केले. संस्कृत आधारसामग्रीला शालीलप्रमाणे अंक संकेत देऊन संकेतीकरण पूर्ण केले.

अंक संकेत

व्यवृत्तीक्रम	=	१, २, ३, ४, ५.....	१३१
अध्ययन-अध्यापन कृतीक्रम	=	१', २', ३', ४', ५'.....	२६'
	=	१"	
	=	२"	
	=	३"	

संकेतीकरणाची विश्वसनीयता :

प्रश्नावलीतील अध्यापकाकडून आलेली आधारसामग्री ही संरचित (Structured) स्वरूपाची असल्याने संकेतीकरण करणे सुलभ झाले. आधारसामग्रीचे संकेतीकरण आधारसामग्रीच्या आधारे तपासून घेतले. त्यामुळे केलेल्या संकेतीकरणाची विश्वसनीयता वाढण्यास मदत झाली.

संकेतीकरणाच्या आधारे आधारसामग्रीची मोजणी :

संस्कृत आधारसामग्रीचे संकेतीकरण पूर्ण झाल्यावर संकेतांच्या आधारे आधारसामग्रीची मोजणी केली. केलेली मोजणी संकेतीकरणाच्या आधारे पुन्हा तपासून पाहिली. ही सांख्यिकीय आकडेवारी तबक्ता क्र. मध्ये पहा.

अ.नं.	कौशल्ये	अध्ययन-अध्यापन कृती	अध्यापक संख्या		
			आवड	तटस्थ	नावड
१.	२.	३.	४.	५.	६.
१.	श्रवण	महत्त्वपूर्ण संज्ञांचे आकलन होईल, अशा पध्दतीने श्रवण करणे.	९५	२७	०९
		मध्यवर्ती कल्पना समजावून घेऊन श्रवण करणे.	१०७	१९	०५
		अर्थ समजावून घेऊन श्रवण करणे.	१११	१८	०२
२.	वाचन	विद्यार्थ्यांना पुरक वाचन सुवविणे.	९८	३२	०१
		वाचनातील विचार चटकून कळण्याचे सामर्थ्य विद्यार्थ्यांच्या अंगी वाढविणे.	१०५	२५	०१
		वर्गवार वाचन मंडळे तयार करणे.	७०	४४	१७
		ताल व भाव यांचा आविष्कार घडविणारे पद्य वाचन करणे.	१०६	२१	०४
३.	उच्चार	वक्तृत्व स्पर्धा आयोजित करणे.	११२	१६	०३
		श्राव्य साधनांचा वापर करणे.	८०	४३	०८
		आकाशवाणीवरील शाल्य पाठ ऐकविणे.	७८	४४	०९
		विद्यार्थ्यांच्या अनेक शब्दो- च्चारांची आवती करणे.	११५	१२	०४

१.	२.	अध्ययन-अध्यापन कृती	४.	५.	६.
४.	अवलोकन, चिंतन, मन्त्र	श्रेष्ठ साहित्य प्रकारांचे वाचन, चिंतन, मन्त्र करणे.	१११	१६	०४
५.	उपयोजन	कवितांना चाल बळविणे. अर्थपूर्ण वाचनावर आधारीत लेखन स्वाध्याय देणे.	८९ १०१	३० २४	१२ ०६
६.	प्रकटीकरण	अ) कथन : निवेदन - पांडित्यपूर्ण शब्दमाध्यमातून महत्वाचे विचार मांडणे. भाषाण - भाषाणाचा आशय तात्काळ समजण्याचे सामर्थ्य विद्यार्थ्यांच्या अंगी वाढविणे. संभाषण - अलंकारिक शब्द माध्यमातून महत्त्वपूर्ण विचार मांडणे. वर्णन : निबंधस्पर्धा आयोजित करणे. कथाकथन - विद्यार्थ्यांना गोष्टी सांगणे. वातावरण निर्मिती - रसानुत्प शब्द, वाक्यांश यावर भर देऊन नाट्यवाचन करणे. स्पष्टीकरण - आकृत्याद्वारे माहिती सांगणे. ब) गायन : गायन स्पर्धा आयोजित करणे.	८० १०२ ९८ १०७ ९८ १०२ १००	३९ २६ २२ २८ २९ २१ २२	१२ ०२ ११ ०३ ०४ ०८ ०९

१.	२.	३.	४.	५.	६.
		क) लेखन : अक्क लेखन आवतनि करणो.	८५	२८	०८
		लेखन सरावा देणो.	११२	१५	४
		फलकावर सुविवार लिहवून घेणो.	१००	२८	०३
७.	पाठांतर	अर्थपूर्ण पाठांतर समजावून देणो.	९७	२६	०८

सर्वसाधारण स्मृतीकरण :

बहुसंख्य मराठी अध्यापक संज्ञांचे आकलन, मध्यवर्ती कल्पना, अर्थासह श्रवण करतात असे आढळून आले. तर आगदी कमी संख्येने मराठी अध्यापक काळजीपूर्वक श्रवण करीत नसल्याचे आढळून आले.

पूरक वाचन करणारे, विचार लक्षात घेऊन वाचन करणारे मराठी अध्यापक जास्त प्रमाणात असल्याचे आढळून आले.

शुद्ध उच्चारांची विद्यार्थ्यांना स्वयं लागावी म्हणून वक्तृत्व स्पर्धा, श्राव्य साधनांचा वापर, आकाशवाणीवरील शालेय पाठ, अक्क शब्दोच्चार इ. प्रयोग बरेच मराठी अध्यापक करताना आढळून आले. तथापि आगदी थोड्या प्रमाणात मराठी अध्यापक याकडे लक्षा देत नसल्याचे दिसून आले.

अल्प संख्येने म्हणजे केवळ चार मराठी अध्यापक वाचन, चिंतन, मनन या अध्यापनाच्यादृष्टीने उपयुक्त कृती स्वतः करीत नसल्याचे आढळून आले. पण बहुसंख्य मराठी अध्यापक मात्र वाचन, चिंतन, मनन या कृती अध्यापनाच्यादृष्टीने आवश्यक म्हणून करीत असल्याचे आढळून आले.

स्वाध्यायाचा हेतू न जाणणारे, कविताना चाल न बसविणारे मराठी अध्यापक बऱ्याच कमी प्रमाणात आढळून आले.

विद्यार्थ्यांच्या अंगी भाषाणा, संभाषाण, वर्णन, कथाकथन, वातावरण निर्मिती, स्पष्टीकरण या कौशल्यांचा विकास कसा होईल या दृष्टीने प्रयत्न करणारे मराठी अध्यापक जास्त प्रमाणात आढळून आले.

अर्थपूर्ण पाठांतरावर जोर देणारे मराठी अध्यापकही जास्त असल्याचे दिसून आले.

तिसऱ्या टप्प्यातील प्रश्नावलीमध्ये प्रश्न क्रमांक १४ व १५ हे दोन्ही प्रश्न भाषाकौशल्यावर आधारित समाविष्ट केले होते. म्हणून सर्व मराठी अध्यापकांच्या प्रश्नावलीतील या दोन प्रश्नांची आधारसामग्री बाजूला काढून पुनर्निर्मित केली. संकलित केलेली आधारसामग्री प्रश्नावलीवरील आधारसामग्रीच्या आधारे तपासून घेतली. आधारसामग्री कमी असल्यामुळे संकेंतीकरण करण्याची गरज वाटली नाही. आधारसामग्रीची मोजणी करून सलिल तक्त्यामध्ये सांख्यिकीय आकडेवारी दिली आहे.

अ.नं.	भाषा कौशल्य	प्रश्न	५० टक्के पेक्षा अधिक उतर देणाऱ्या अध्यापक संख्या	५० टक्के पेक्षा कमी उतर देणाऱ्या अध्यापक संख्या	न लिहिलेले व बुकीचे लिहिलेले
१.	अवलोकन, विंतन, मनन	विद्यार्थ्यांसाठी घेतलेल्या बौद्धिक स्पर्धा	८८	०७	४४
		भाषाकौशल्यांचा विकास व्हावा म्हणून राबविलेले उपक्रम	१२१	०८	०९

सर्वसाधारण स्पष्टीकरण :

विद्यार्थ्यांच्या विंतन, स्मरणशक्तीचा व भाषाकौशल्याचा विकास व्हावा म्हणून बऱ्याच अध्यापकांनी जाणीवपूर्वक प्रयत्न केले आढळून आले. मात्र विद्यार्थ्यांच्या बौद्धिक स्पर्धा न घेणारे मराठी अध्यापकही बरेच असल्याचे आढळले.

टीपा - संदर्भ

१. "Language Teaching" - A Scientific approach by Robert Lado, p. 33.
२. August Kerber, "Quotable Quotes on Education", Wayne State University Press, 1968, Quotation by Wells, Herbert George, Detroit, p. 144.
३. August Kerber, "Quotable Quotes on Education", Wayne State University Press, Detroit, 1968, Quotation by ANONYMOUS, p. 99.
४. W.M. Ryburn, "The Teaching of the Mother-tongue", Oxford University Press, Amen House, London, Third Edition, 1950, Chapter - Introduction, p. 8.
५. भांडारकर, पु.ल., 'सामाजिक संशोधन पद्धती', महाराष्ट्र विद्यापीठ ग्रंथ निर्मिती मंडळासाठी, दत्तन प्रकाशक, नागपूर, प्रथमावृत्ती, पृ. ६५३.
६. Lin/Burt/Vaughin, "Conducting Social Research", McGraw Hill INC. United States of America, 1976, p. 15.